

В. Л. Гончарук, адвокат, підполковник запасу СБУ, доктор філософії в галузі права, доцент кафедри національної безпеки, доцент кафедри управління фінансово-економічною безпекою Інститут безпеки ПрАТ «ВНЗ Міжрегіональна Академія управління персоналом»
ORCID: 0000-0002-9627-9530

ПОРІВНЯЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ САНКЦІЙНИХ ЗАХОДІВ ПРОТИ КОНТРАБАНДИ/«СІРОГО» ІМПОРТУ В УКРАЇНІ ТА КРАЇНАХ ЄС

Постановка проблеми. Класичний механізм санкцій, розроблений у рамках міжнародного права, виступає одним із ключових інструментів забезпечення дотримання міжнародно-правових норм щодо іноземних суб'єктів у конкретних ситуаціях¹. Контрабанда та «сірий» імпорт є значними викликами для сучасних держав, адже їх вплив не обмежується лише економічними втратами. Ці явища підривають національну безпеку, створюють перешкоди для чесної конкуренції та сприяють зростанню тіньової економіки.

В Україні контрабанда залишається одним із головних чинників, які негативно впливають на надходження до державного бюджету. Щорічні втрати через нелегальні схеми ввезення товарів в Україну оцінюються в мільярди гривень, що створює значний фіскальний тягар для національної економіки. За даними дослідження В. Дубровського, є суттєві розбіжності між статистичними даними країн-експортерів та Державної митної служби України (ДМС) щодо імпорту товарів в країну у 2019–2022 роках². Це вказує на масштаби прихованого імпорту, що є прямим наслідком нелегальних схем ввезення. Такі схеми, зокрема, включають заниження митної вартості товарів, що значно зменшує надходження до державного бюджету та створює нерівні умови для добросовісних підприємств.

¹ Кучмієнко О, *Санкції проти власних громадян: гаряча тема чи реальна перспектива?* (Асоціація правників України, 5 квітня 2021) <<https://uba.ua/ukr/news/8390>> (дата звернення: 17.11.2024).

² Дубровський В, Гетман О, Черкашин В, *Порівняльний аналіз фіскального ефекту від застосування інструментів ухилення/уникнення оподаткування в Україні* (Інститут соціально-економічної трансформації, жовтень 2024) <<https://iset-ua.org/images/Shemi-2024-final.pdf>> (дата звернення: 17.11.2024).

Тому впровадження ефективних механізмів контролю та боротьби з ухиленням від оподаткування є необхідним для зменшення цих втрат і забезпечення фіскальної стабільності країни.

Крім того, контрабанда часто використовується для транспортування небезпечних товарів, таких як зброя, наркотичні речовини чи контрафактна продукція, що становить загрозу для здоров'я громадян і стабільності суспільства. У такому контексті впровадження ефективних санкційних заходів постає не лише як економічна необхідність, а й як стратегічне завдання, спрямоване на зміцнення державного суверенітету. Європейський Союз демонструє приклад ефективної боротьби з контрабандою, використовуючи уніфіковані митні правила, цифровізацію процесів і тісну співпрацю між країнами-членами. В ЄС створено модель, яка поєднує високий рівень інтеграції митних систем із жорсткими санкційними механізмами. Практика ЄС свідчить, що гармонізація законодавства, цифровізація митних процесів і використання сучасних технологій значно мінімізують обсяги «сірого» імпорту та підвищують ефективність митного контролю. Цей досвід може слугувати основою для вдосконалення санкційної політики в Україні, враховуючи потребу в адаптації законодавства, розвитку сучасних технологій та поглибленні міжнародної співпраці.

Для України, яка прагне інтеграції в європейський економічний простір, важливо не лише адаптувати своє законодавство до стандартів ЄС, а й використовувати найкращі практики в боротьбі з нелегальним обігом товарів.

Таким чином, аналіз санкційних заходів у контексті України та країн ЄС не лише допоможе

окреслити перспективи вдосконалення системи боротьби з контрабандою, а й стане кроком до посилення економічної та соціальної стабільності України в умовах сучасних викликів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Сучасні дослідження щодо санкційних заходів проти контрабанди/«сірого» імпорту в Україні та країнах ЄС демонструють комплексний підхід до проблеми боротьби з контрабандою і «сірим» імпортом у різних юрисдикціях.

Ю. Бухарева підкреслює, що ЄС активно впроваджує такі інноваційні технології, як автоматизація митних процедур і цифровий обмін даними, що сприяє прозорості та зменшенню порушень у митній сфері¹, але в Україні запровадження подібних заходів ускладнено через корупцію і брак фінансових та кадрових ресурсів².

На посиленні кримінальної відповідальності за контрабанду, зокрема через її вплив на зниження економічних втрат і підвищення контролю за зовнішньоекономічною діяльністю, наголошує Ю. Гродецький³. Хоча в Україні вже існують відповідні законодавчі норми, їх реалізація залишається проблематичною через недосконалість правової системи.

Наслідки рекриміналізації товарної контрабанди в Україні проаналізували О. Дудоров і Р. Мовчан, підкреслюючи потребу гармонізації національного законодавства з міжнародними стандартами⁴.

В. Дубровський та інші дослідники звертають увагу на вплив «сірого» імпорту на фіскальну політику України й пропонують рекомендації щодо посилення санкцій і вдосконалення митного адміністрування для збільшення надходжень до бюджету⁵.

¹ Бухарева Ю В, 'Зарубіжний досвід протидії порушенням митних правил' (2024) 78 Форум права 32–39 <<http://doi.org/10.5281/zenodo.10156302>> (дата звернення: 17.11.2024).

² Бухарева Ю В, 'Завдання та функції Державної митної служби України як суб'єкта протидії порушенням митних правил' (2024) 1 Європейські перспективи 193–200 <<https://doi.org/10.32782/ep.2024.1.28>> (дата звернення: 17.11.2024).

³ Гродецький Ю В, 'Перспективи криміналізації контрабанди товарів' (2021) 1 Вісник Асоціації кримінального права України 150–161 <<https://doi.org/10.21564/2311-9640.2021.15.237373>> (дата звернення: 17.11.2024).

⁴ Дудоров О О, Мовчан Р О, 'Рекриміналізація товарної контрабанди і супутні законодавчі новели: критичний аналіз' (2024) 1(21) Вісник Асоціації кримінального права України <<https://doi.org/10.21564/2311-9640.2024.21.302903>> (дата звернення: 17.11.2024).

⁵ Дубровський В, Гетман О, Черкашин В, 'Порівняльний аналіз фіскального ефекту від застосування інструментів ухилення/уникнення оподаткування в Україні' (Інститут соціально-

Україна застосовує санкції не лише до іноземних осіб чи компаній, а й до своїх громадян, що є унікальною практикою, як відзначає О. Кучмієнко. Проте ефективність таких заходів є суперечливою через брак правової основи⁶.

О. Лещенко вказує на необхідність комплексного підходу до санкційної політики України з урахуванням міжнародного досвіду та активного співробітництва з партнерами⁷.

Санкції РНБО, які застосовуються до осіб, пов'язаних із контрабандою, аналізує М. Хавронюк, наголошуючи, що вони є важливим інструментом для боротьби з порушеннями митного законодавства, але існують правова невизначеність та ризики, пов'язані із застосуванням санкцій до громадян України. Основні проблеми включають відсутність чіткої правової регламентації та труднощі із доказовою базою, що може негативно впливати на результативність таких заходів⁸. К. Черновалова у своїй роботі піднімає питання про ефективність посилення кримінальної відповідальності за незаконне перевезення товарів. Авторка зазначає, що в Україні введення жорсткішої відповідальності має потенціал для зменшення рівня контрабанди, але при цьому є важливим впровадження комплексного підходу. Особливу увагу приділено факторам, які можуть зменшити ефективність таких заходів, наприклад, корупції у правоохоронній і митній системах⁹.

У попередніх дослідженнях було висвітлено ключові аспекти боротьби з контрабандою в Україні, зокрема питання посилення кримінальної від-

економічної трансформації, жовтень 2024) <<https://iset-ua.org/images/Shemi-2024-final.pdf>> (дата звернення: 17.11.2024).

⁶ Кучмієнко О, 'Санкції проти власних громадян: гаряча тема чи реальна перспектива?' (Асоціація правників України, 5 квітня 2021) <<https://uba.ua/ukr/news/8390>> (дата звернення: 17 листопада 2024).

⁷ Лещенко О, 'Санкційні питання в Україні: ефективні інструменти 2024 року – Юридична Газета' (Юридична газета – онлайн версія) <<https://jur-gazeta.com/dumka-eksperta/sankciyni-pitannya-v-ukrayini-efektivni-instrumenti-2024-roku.html>> (дата звернення 4 грудня 2024)

⁸ Ржеутська Л, 'Санкції РНБО до «контрабандистів»: правові наслідки попереду' (DW Global Media Forum, 3 квітня 2021) <<https://www.dw.com/uk/sanktsii-rnbo-shchodo-kontrabandystiv-bahato-pytan-z-tochky-zoru-prava/a-57091816>> (дата звернення: 17.11.2024)

⁹ Черновалова Х, 'Контрабанда в Україні: чи вплине посилення кримінальної відповідальності на незаконне перевезення товарів | Коментарі Україна' (Коментарі Україна, 27 вересня 2024) <<https://money.comments.ua/ua/article/economy/kontrabanda-v-ukraini-chi-vpline-posilennya-kriminalnoi-vidpovidalnosti-na-nezakonne-perevezennya-Tokarev-743035.html>> (дата звернення: 17.11.2024).

повідальності та застосування санкцій, однак низка проблем залишилася нерозв'язаною. Саме тому в статті акцентовано на порівнянні ефективності санкційної політики в Україні та країнах ЄС, аналізі можливостей адаптації європейських практик, зокрема автоматизації процедур, та рекомендаціях для підвищення ефективності української митної системи.

Попередні дослідження висвітлюють ключові аспекти боротьби з контрабандою та «сірим» імпортом, проте залишаються нерозв'язаними кілька важливих питань, які необхідно вивчити для досягнення реальних змін. До того ж попередні роботи відзначають, що санкції, включаючи рішення РНБО, мають обмежену результативність через низький рівень їх реалізації, корупцію на митницях та недостатню підтримку судової системи, отже, потрібен аналіз конкретних випадків застосування санкцій, щоб визначити їх сильні та слабкі сторони, а також розробити більш ефективні моделі їх використання. Дослідники вказують на брак фінансування, кадрових ресурсів і сучасного обладнання в митних органах України, тому треба детальніше розглянути, як ці фактори впливають на можливість упровадження технологічних інновацій та посилення міжнародної співпраці. Неповна відповідність українських законодавчих норм європейським стандартам знижує ефективність інтеграції України в глобальну систему протидії контрабанді. Тому визначення конкретних розбіжностей між національними та міжнародними стандартами допоможе запропонувати конкретні заходи для їх подолання. Вплив санкційних заходів на податкові надходження, експортно-імпортні потоки та економічну стабільність також потребує більш комплексного дослідження, зокрема на основі статистичних даних.

Отримані результати допоможуть розробити рекомендації для вдосконалення політики протидії контрабанді шляхом модернізації митних органів, посилення співпраці з міжнародними організаціями (наприклад, з Європейським бюро з протидії шахрайству (далі – OLAF)) та покращення системи контролю над митними процедурами. Узгодження механізмів із міжнародними стандартами дозволить покращити імідж України на глобальному рівні та сприятиме збільшенню інвестиційної привабливості держави.

Таким чином, запропоноване дослідження заповнить наявні прогалини, забезпечуючи комплексний

підхід до розв'язання проблем боротьби з контрабандою та «сірим» імпортом в Україні.

Мета статті – комплексний аналіз явища контрабанди та «сірого» імпорту як загроз для економічної безпеки держави, а також вивчення механізмів і результатів застосування санкцій Ради національної безпеки і оборони України (РНБО) як інноваційного адміністративно-правового інструменту боротьби із цими порушеннями. Використання санкцій РНБО як об'єкта аналізу в цьому дослідженні дозволяє оцінити їх ефективність у широкому контексті – від внутрішніх механізмів протидії контрабанді до гармонізації з міжнародними стандартами та підвищення економічної безпеки України. У роботі зроблено акцент на ролі цих заходів у контексті глобальної державної політики протидії ухиленню від сплати податків та забезпечення фінансової стабільності.

Виклад основного матеріалу. Боротьба з контрабандою в Україні регулюється комплексом законодавчих актів, що охоплюють кримінальне, адміністративне та митне право, а також спеціальними урядовими ініціативами, спрямованими на посилення контролю за переміщенням товарів через митний кордон. Конституція України¹ є основним законом держави, що визначає базові принципи функціонування правової системи, включаючи питання економічного регулювання та забезпечення законності. Стаття 67 закріплює обов'язок кожного громадянина сплачувати податки та збори в порядку і розмірах, установлених законом. Цей принцип поширюється на всіх суб'єктів господарювання, які здійснюють зовнішньоекономічну діяльність. Відповідно до Конституції держава має право впроваджувати заходи для боротьби з контрабандою як явищем, що порушує принципи справедливого оподаткування і законності.

Митний кодекс України² є ключовим нормативно-правовим актом, який регулює діяльність митних органів, визначає процедури переміщення товарів через митний кордон і відповідальність за порушення митних правил. Статті 461–468 Митного кодексу описують такі порушення, як, напри-

¹ Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 17.11.2024).

² Митний кодекс України: Кодекс України від 13.03.2012 № 4495-VI: станом на 31 жовт. 2024 р. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17#Text> (дата звернення: 17.11.2024).

клад, подання недостовірних документів, незаконне переміщення товарів через митний кордон та ін. Санкції включають штрафи, конфіскацію товарів і транспортних засобів, що використовувалися для перевезення контрабанди. У статтях 482–485 Кодекс визначає порядок притягнення до кримінальної відповідальності у випадках, коли порушення мають значний ступінь суспільної небезпеки, і передбачає співпрацю митних органів із правоохоронними органами для розслідування таких випадків.

Кримінальний кодекс України¹ регламентує серйозніші порушення, що завдають значної шкоди державним інтересам, зокрема у сфері боротьби з контрабандою, якою вважається незаконне переміщення через митний кордон зброї, боєприпасів, наркотичних речовин, культурних цінностей або інших предметів, визначених законодавством. Санкції за цей злочин включають позбавлення волі строком від трьох до дванадцяти років із конфіскацією предметів контрабанди. Санкції залежать від розміру несплачених податків і можуть включати штрафи або позбавлення волі.

Закон України «Про санкції»² дає можливість застосовувати спеціальні економічні та інші обмежувальні заходи щодо осіб і компаній, які порушують законодавство України. Відповідно до ч. 1 ст. 1 цього Закону санкції можуть бути застосовані до: іноземної держави, іноземної юридичної особи, юридичної особи під контролем іноземної юридичної особи або нерезидента, іноземця, особи без громадянства, юридичної особи, замішаної у терористичній діяльності. Тобто список об'єктів, до яких можуть бути застосовані санкції, є вичерпним. Санкції не можуть бути застосовані до громадян України³. Санкційні заходи затверджуються Радою національної безпеки і оборони України (РНБО) за поданням Кабінету Міністрів України, Служби безпеки України або Національного банку України. Вони включають блокування активів, заборону на фінансові операції,

анулювання ліцензій та інших дозволів на господарську діяльність. Закон України «Про санкції» активно використовується для боротьби з контрабандою. Вперше у 2021 році Рада національної безпеки і оборони (РНБО) запровадила персональні санкції проти осіб, які організують контрабандні схеми. Це рішення було прийнято після того, як за повідомленням Офісу Президента, з посиленням на Апарат СБУ, була оприлюднена інформація про осіб, які входять до «топ-десятки української контрабанди» (квітень 2021 року). За результатами цієї ініціативи було визначено ключових фігурантів, до яких були застосовані санкції для припинення контрабандних потоків в Україні⁴.

«Сірий» імпорт – це ввезення товарів в обхід офіційних митних процедур або з використанням неправдивих даних для мінімізації митних платежів. У правовому полі України такі дії регулюються нормами кримінального та адміністративного права. Адміністративні порушення, пов'язані із «сірим» імпортом, регулюються Митним кодексом України⁵. Основна мета адміністративної відповідальності – запобігти порушенням митних правил шляхом накладення штрафів і конфіскації товарів. Кримінальне право застосовується до «сірого» імпорту у випадках, коли порушення набуває ознак суспільної небезпеки, наприклад, у разі значного ухилення від сплати податків чи контрабанди. Ефективна боротьба із «сірим» імпортом вимагає скоординованої взаємодії між адміністративними та кримінальними механізмами, а також посилення міжнародного співробітництва.

Україна має розгалужену законодавчу базу для боротьби з контрабандою і «сірим» імпортом, що включає як кримінально-правові, так і адміністративні механізми. Однак ефективність цих законів часто залежить від належного впровадження, координації між державними органами та використання сучасних технологій для виявлення і запобігання порушенням. Посилення міжнародного

¹ Кримінальний кодекс України: Кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III: станом на 1 листоп. 2024 р. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 17.11.2024).

² Про санкції: Закон України від 14.08.2014 № 1644-VII: станом на 21 листоп. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1644-18#Text> (дата звернення: 04.12.2024).

³ Лещенко О, *Санкційні питання в Україні: ефективні інструменти 2024 року* – *Юридична Газета* (Юридична газета – онлайн версія) <<https://jur-gazeta.com/dumka-eksperta/sankciynni-pitannya-v-ukrayini-efektivni-instrumenti-2024-roku.html>> дата звернення 4 грудня 2024

⁴ *Звернення Президента Володимира Зеленського щодо рішень РНБО, ситуації на Донбасі та підтримки України з боку США – Офіційне інтернет-представництво Президента України* (Офіційне інтернет-представництво Президента України, 2 квітня 2021) <www.president.gov.ua/videos/zvernennya-prezidenta-volodimira-zelenskogo-shodo-rishenn-tnb-1877> дата звернення 4 грудня 2024.

⁵ Митний кодекс України: Кодекс України від 13.03.2012 № 4495-VI: станом на 31 жовт. 2024 р. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17#Text> (дата звернення: 17.11.2024).

співробітництва та адаптація найкращих практик ЄС може значно підвищити результативність таких заходів.

Технічні засоби митного контролю та оперативні заходи правоохоронних органів в Україні є важливими інструментами для забезпечення належного виконання митних процедур, боротьби з порушеннями митного законодавства, контрабандою та іншими злочинами, що пов'язані з міжнародною торгівлею. Вони включають різноманітні технології, інструменти для перевірки товарів, а також скоординовані дії правоохоронних органів для виявлення та припинення незаконних операцій.

Митні органи України використовують різноманітні технічні засоби, які дозволяють здійснювати ефективний контроль за переміщенням товарів через митний кордон, серед яких одними з найбільш ефективних засобів для перевірки вантажів є рентгенівські апарати. За допомогою сканування митні органи можуть перевіряти вміст контейнерів, транспортних засобів без необхідності розкривати їх, що дозволяє виявляти контрабанду, нелегальні товари або сховані предмети. Технічні комплекси рентгенівського контролю встановлюються на найбільш завантажених митних переходах і є важливими для забезпечення швидкого та якісного контролю за товарними потоками.

Система автоматичного митного контролю дозволяє зменшити паперовий документообіг та прискорити процес митного оформлення. Заявки, декларації, інвойси та інші документи подаються в електронному вигляді, що дозволяє митним органам швидше обробляти інформацію. За допомогою таких систем, як «Інтегрована митна платформа», митні органи можуть у режимі реального часу стежити за рухом товарів через кордон, виявляючи можливі порушення.

В Україні також активно застосовуються біометричні технології для контролю за переміщенням осіб через митницю. Це включає сканування відбитків пальців, обличчя та інших біометричних даних для ідентифікації та запобігання нелегальному перетину кордону. Безпілотні літальні апарати (дрони) використовуються для моніторингу митного кордону, особливо у важкодоступних районах, де традиційний контроль ускладнено. Дрони можуть фіксувати переміщення товарів, транспортних засобів, а також відстежувати нелегальні схеми перевезення. Оперативні заходи,

що здійснюються правоохоронними органами України, спрямовані на виявлення, припинення і розслідування порушень митного законодавства, а також боротьбу з контрабандою, митним шахрайством та іншими злочинами. Митні органи України активно співпрацюють з іншими правоохоронними органами, зокрема зі Службою безпеки України (СБУ), Національною поліцією, а також з міжнародними агентствами, а саме з OLAF. Спільні операції допомагають виявляти та припиняти контрабандні схеми, розслідувати випадки митного шахрайства та інші правопорушення. Оперативні групи митників та правоохоронців здійснюють перевірки товарів на кордоні та всередині країни. Вони мають право на огляд вантажів, транспортних засобів і контейнерів для виявлення незаконних товарів. Правоохоронці регулярно перевіряють діяльність підприємств, які займаються митним оформленням, на наявність порушень законодавства, а також виявляють компанії, котрі можуть бути причетні до митного шахрайства. Технічні засоби митного контролю та оперативні заходи правоохоронних органів України створюють ефективну систему для боротьби з порушеннями митних процедур, контрабандою та іншими правопорушеннями, що сприяє прозорості та підвищенню безпеки зовнішньої торгівлі. Удосконалення технологій та співпраця між правоохоронними органами як на національному, так і на міжнародному рівнях, є важливими аспектами для забезпечення належного контролю і запобігання злочинам. У контексті поточної оперативної ситуації та воєнного часу на митницях в Україні, зокрема Львівській та Волинській, спостерігається значне збільшення обсягів операцій. Зокрема, за даними керівництва Львівської митниці, у 2024 році митниця розглянула понад 600 справ про порушення митних правил, з яких штрафи на загальну суму 20,3 млн грн були накладені на порушників¹. Тоді як митниці західного регіону показали зростання надходжень до державного бюджету, митниці східних та південних регіонів – Одеська, Харківська, Дніпропетровська, Херсонська і Миколаївська, зазнали значних втрат в обсягах імпорту. Це можна пояснити зміною марш-

¹ Смірнов С, *Хочеться розвінчати міф про митника-хабарника. Інтерв'ю з керівником Львівської митниці* (Медіа-хаб «Твоє Місто», 27 червня 2024) <https://tvoemisto.tv/exclusive/kerivnyk_lvivskoi_mytnytsi_pro_bronyuvannya_novovvedennya_ta_predmety_rozkoshi_v_deklaratsii_165669.html> (дата звернення: 17.11.2024).

рутів постачання та зниженням торгівлі через небезпечну ситуацію.

Україна – не єдина держава, яка стикається з проблемою контрабанди. Європейський Союз (ЄС) також активно бореться з такими правопорушеннями¹, забезпечуючи комплексну та уніфіковану регуляцію у сфері боротьби з контрабандою через Європейський митний союз, що функціонує на основі спільних правил і процедур для країн-членів. Основою регулювання є гармонізоване митне законодавство, яке забезпечує єдність політики в межах усього ЄС.

Митний кодекс ЄС – основоположний документ, який устанавлює правові рамки функціонування Європейського митного союзу. Він регулює всі аспекти митної політики, включаючи боротьбу з контрабандою, визначає єдині правила ввезення, вивезення та транзиту товарів через територію Євросоюзу, запроваджує уніфіковану систему митного контролю, яка базується на аналізі ризиків, впроваджує електронні митні системи для обміну інформацією між митними органами країн-членів та підтримує концепцію авторизованого економічного оператора (АЕО), який надає спрощення процедур у разі відповідності стандартам безпеки². Регламент (ЄС) № 515/97 стосується співпраці між митними органами країн-членів ЄС і OLAF для покращення контролю над митними процедурами та боротьби з шахрайством³. Це законодавчий акт, який встановлює механізми обміну інформацією, координації та спільних дій між митними органами з метою ефективнішого виявлення та запобігання шахрайству в межах ЄС. Митні органи та OLAF повинні обмінюватися інформацією, що стосується виявлення шахрайства, контрабанди

¹ Черновалова Х, *Контрабанда в Україні: чи вплине посилення кримінальної відповідальності на незаконне перевезення товарів* | Коментарі Україна (Коментарі Україна, 27 вересня 2024) <<https://money.comments.ua/ua/article/economy/kontrabanda-v-ukraini-chi-vpline-posilennya-kriminalnoi-vidpovidalnosti-na-nezakonne-perevezennya-Tokarev-743035.html>> (дата звернення: 17.11.2024).

² Регламент Європейського Парламенту і Ради (ЄС) № 952/2013 від 9 жовтня 2013 року про встановлення Митного кодексу Союзу: Регламент Європ. Союзу від 09.10.2013 № 952/2013: станом на 25 лип. 2019 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_009-13#Text (дата звернення: 17.11.2024).

³ Регламент Ради (ЄС) № 515/97 від 13 березня 1997 року про взаємну допомогу між адміністративними органами держав-членів та співпрацю між ними і Комісією для забезпечення правильного застосування законодавства з митних та аграрних питань: Регламент Європ. Союзу від 13.03.1997 № 515/97. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_001-97#Text (дата звернення: 17.11.2024).

або інших порушень митного законодавства. Регламент передбачає можливість проведення спільних митних операцій та контрольних заходів для боротьби з порушеннями. Митні органи та OLAF повинні координувати свої зусилля в розслідуванні й боротьбі з організованими схемами митного шахрайства, які мають транснаціональний характер. Цей регламент є важливою частиною загальної митної стратегії ЄС і сприяє ефективному виконанню митних зобов'язань і боротьбі з порушеннями, що може включати ухилення від сплати мит, контрабанду та інші форми економічних злочинів.

Гармонізовані санкції у рамках митної політики ЄС є важливою частиною правової бази, спрямованої на забезпечення єдиних підходів до порушень митних правил у країнах-членах ЄС. Вони включають різноманітні заходи, які застосовуються до фізичних і юридичних осіб, що порушують митні зобов'язання, і мають на меті забезпечити рівні умови для всіх учасників зовнішньої торгівлі в межах ЄС. Євросоюз створив єдину систему митних санкцій через різні регламенти, включаючи Митний кодекс Союзу (UCC) та інші нормативні акти, що визначають загальні принципи застосування санкцій, однак кожна країна ЄС має певну свободу у визначенні точних розмірів санкцій і процедур їх використання, виходячи з національних особливостей. У деяких країнах можуть застосовуватися більш жорсткі штрафи або обмеження, залежно від рівня порушення, а в інших – більш лояльні підходи, що надають більше можливостей для пом'якшення санкцій або застосування альтернативних заходів, наприклад, адміністративних штрафів або попередження. Деякі країни ЄС адаптують систему санкцій до своїх економічних і правових умов. Наприклад, у країнах з більш розвинутою митною інфраструктурою може бути застосовано більш детальне і технологічне рішення для виявлення порушень, що дозволяє точніше визначити міру санкцій. В інших країнах, де митні процедури можуть бути менш автоматизованими, санкції можуть бути більш орієнтовані на традиційні методи контролю та виявлення порушень.

Гармонізовані санкції можуть мати різний вплив на малий та середній бізнес у країнах ЄС. У деяких країнах застосовуються спрощені процедури та менш жорсткі штрафи для малих підприємств, щоб стимулювати розвиток бізнесу та мінімізувати фінансове навантаження. При вчи-

ненні дрібних порушень можуть застосовуватися м'якші покарання, попередження чи невеликі штрафи з метою уникнення негативного впливу на економіку. Гармонізовані санкції також сприяють кращій співпраці між митними органами країн ЄС. Вони включають механізми спільного розслідування, обміну інформацією та координації санкційних заходів, що дозволяє більш ефективно боротися з транснаціональними порушеннями митних правил, як-от: контрабанда або митне шахрайство.

Митні санкції також можуть бути частиною зовнішньої політики ЄС, зокрема у випадках по-

рушення торгових угод або міжнародних санкційних заходів. ЄС використовує митні санкції як інструмент тиску на держави чи компанії, що порушують міжнародні норми.

Загалом митна система Європейського Союзу забезпечує ефективну боротьбу з митними порушеннями і шахрайством, зберігаючи при цьому рівність умов для всіх учасників внутрішнього ринку ЄС.

На основі вищевикладеного матеріалу зробимо порівняння санкційних заходів проти контрабанди та «сірого» імпорту в Україні та країнах ЄС (табл.1):

Таблиця 1

Порівняння санкційних заходів проти контрабанди/«сірого» імпорту в Україні та країнах ЄС

Критерії	Україна	Європейський Союз
Правова основа	Митний кодекс України	Митний кодекс ЄС (Європейський кодекс митної спільноти)
Основні види порушень	Контрабанда товарів; недекларування товарів; оманливі митні декларації	Контрабанда товарів; ввезення товарів без сплати митних зборів і податків; неправомірне випускання товарів в обіг без відповідних дозвільних документів
Санкції за порушення	Конфіскація товарів; штрафи; кримінальна відповідальність	Конфіскація товарів; штрафи; адміністративні штрафи та кримінальна відповідальність
Органи, відповідальні за контроль	Державна митна служба України, Служба безпеки України (СБУ), поліція	Європейська митна агенція (Customs), національні митні органи
Механізм боротьби з контрабандою	Використання рентгенівського сканування, дронів, електронних систем митного контролю	Автоматизовані митні системи, спільні перевірки, обмін інформацією між митними органами країн ЄС
Митні тарифи та збори	Встановлені згідно з митним законодавством України	Узгоджені на рівні ЄС, включаючи тарифи та антидемпінгові заходи
Покарання за серйозні порушення	Ліцензії та дозволи на імпорт/експорт можуть бути скасовані; штрафи, конфіскація товару	Значні штрафи, кримінальне покарання для організованих груп, заборона на подальшу діяльність
Методи боротьби із «сірим» імпортом	Контроль через електронні митні декларації, перевірки інвойсів та сертифікатів	Використання спеціальних митних перевірок, аналіз ризиків, реєстрація товарів
Прозорість процедур	Відсутність повної прозорості в деяких випадках, проте здійснюються реформи	Високий рівень прозорості, наявність єдиних стандартів і процедур митного контролю
Розміри штрафів	Можуть варіюватися залежно від розміру контрабанди (до 300% вартості товару)	Адміністративні штрафи до 5000 євро, кримінальні штрафи на основі масштабів порушення

Джерело: створено автором на основі^{1,2}.

¹ Митний кодекс України: Кодекс України від 13.03.2012 №4495-VI: станом на 31 жовт. 2024 р. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17#Text> (дата звернення: 17.11.2024).

² Регламент Європейського Парламенту і Ради (ЄС) №952/2013 від 9 жовтня 2013 року про встановлення Митного кодексу Союзу: Регламент Європ. Союзу від 09.10.2013 №952/2013: станом на 25 лип. 2019 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_009-13#Text (дата звернення: 17.11.2024).

Крім зазначеного вище, також можна виділити певні відмінності. В Україні за контрабанду можуть накладатися серйозні штрафи (до 300% вартості товару), а також кримінальна відповідальність, включаючи позбавлення волі. В ЄС штрафи можуть бути меншими, але санкції застосовуються також на рівні Європейського Союзу, що включає узгоджені заходи на рівні всіх країн-членів. В Україні активно впроваджуються нові технології митного контролю, але система все ще в процесі розвитку. В ЄС діє усталена система з автоматизованим аналізом ризиків, обміном інформацією між країнами та використанням єдиного митного коду. ЄС має більш прозорі митні процедури та спільно розроблені стандарти, тоді як в Україні є виклики щодо забезпечення такої прозорості.

«Сірий» імпорт в Україні становить значну частину ринку товарів, особливо в таких секторах, як споживчі товари, автомобілі та електроніка. За нашими оцінками, частка «сірого» імпорту в окремих сегментах ринку може сягати 20–30%. Причинами є високі митні тарифи, великі податкові навантаження, відсутність ефективного контролю. Україна є однією з країн із підвищеним рівнем контрабанди, особливо через наявність східних кордонів з Росією та Білоруссю. За даними правоохоронних органів, щорічно митні органи виявляють значні обсяги контрабандних товарів, в основному наркотичних речовин, тютюнових виробів та алкоголю.

Спостерігається стійка розбіжність у статистичних даних країн-експортерів і ДМС щодо імпорту товарів в Україну, що свідчить про недоотримання митних платежів, зокрема з країн, де офіційний експорт значно перевищує задекларований імпорт в Україну (наприклад, Польща, Угорщина, Молдова, Нідерланди, Литва, Латвія, Чехія, Німеччина, ОАЕ та Гонконг). У свою чергу, «онлайн» – звірка статистичних даних щодо ціни конкретних товарів між Україною та такими країнами, як Туреччина, ОАЕ, Польща та ін. обмежить заниження реальної вартості імпортованої продукції. Це підтверджується значними розбіжностями в офіційному експорті з цих країн та задекларованому імпорту в Україну, що вказує на потенційні недоотримані митні платежі. В результаті, такі невідповідності створюють проблеми для точності декларування вартості товарів і посилюють ризики ухилення від сплати податків.

Указ Президента України «Про заходи щодо протидії контрабанді та корупції під час митного

оформлення товарів» № 505/2019 спрямований на вдосконалення механізмів митного контролю, зокрема шляхом впровадження можливості обміну інформацією в режимі реального часу з інформаційними системами інших держав. Однак, незважаючи на цю ініціативу, ефективність цієї стратегії залишається обмеженою. Проблема полягає в тому, що деякі країни, наприклад, Туреччина, не надають необхідну інформацію в реальному часі для звірки даних, або ця інформація надається лише через кілька місяців, що значно знижує ефективність контролю.

Таким чином, хоча Указ має правильний напрямок, реальна його ефективність поки що низька, адже система вимагає більш активної участі інших держав і розвитку міжурядових угод. Вирішення цієї проблеми потребує більш тісної співпраці на міжурядовому рівні, оскільки можливості органів виконавчої влади України в цьому контексті є обмеженими.

У країнах з високими митними тарифами (Італія, Іспанія, і Франція) «сірий» імпорт також є проблемою. За даними Європейської митної агенції (Europol), він може становити 5–10% від загального імпорту залежно від сектору. У країнах ЄС також спостерігається високий рівень контрабанди, переважно наркотичних речовин, нелегальних мігрантів та контрафактної продукції (наприклад, одягу, взуття, електроніки). Європейські митні органи активно працюють із міжнародними партнерами, зокрема через OLAF, для боротьби з цими явищами.

В Україні одна з основних причин високих рівнів контрабанди та «сірого» імпорту – це корупція в митних органах і правоохоронних структурах. За даними Transparency International, Україна має значні проблеми в цій сфері, що ускладнює боротьбу з контрабандою. Митні органи України часто стикаються з обмеженими ресурсами для ефективного контролю. Недостатнє фінансування, відсутність сучасного обладнання для сканування вантажів і обмеження в людських ресурсах знижують ефективність боротьби з незаконними перевезеннями товарів. Обсяги потенційної контрабанди та «сірого» імпорту в цифрах 2023 року знаходились у діапазоні 380–540 млрд грн. Державний бюджет від цієї групи схем утратив близько 120–167 млрд грн¹. Контрабанду можна віднести

¹ Дубровський В, Гетман О, Черкашин В, *Порівняльний аналіз фіскального ефекту від застосування інструментів ухи-*

і до зовнішніх загроз, і до внутрішніх, оскільки вона шкодить економіці, адже через неї держава щороку втрачає значні кошти¹. За розрахунками експертів, збитки через контрабанду сягають 300 млрд грн, які недоотримав державний бюджет. Згідно з рішенням РНБО, у 2023 році санкції застосовані до 79 компаній². Санкції, хоча й були введені для боротьби з контрабандою та «сірим» імпортом, не завжди дають очікувані результати. Організовані злочинні групи в Україні мають здатність адаптуватися до нових умов і створюють нові компанії-імпортери та брокерські контори, що дозволяє їм обійти чинні санкції та продовжувати свою діяльність. Додатково такі групи можуть активно налагоджувати нові корупційні зв'язки з працівниками митних органів, що дозволяє їм уникати відповідальності і знов здійснювати нелегальний імпорт³. У цьому контексті можна зробити висновок, що санкційна політика сама по собі не є достатньо ефективною в боротьбі з контрабандою та «сірим» імпортом, якщо не супроводжується серйозними змінами в кримінально-правовій охороні зовнішньоекономічної діяльності. Проблеми, пов'язані з корупцією в митних органах та недостатньою ефективністю правоохоронних структур, створюють умови для нових схем ухилення від відповідальності. Реформа кримінально-правового захисту зовнішньоекономічної діяльності, посилення контролю та відповідальності митних органів, а також модернізація правоохоронної системи є важливими кроками для подолання цієї проблеми. Тому необхідно зробити акцент не лише на санкціях, а й на зміцненні правових механізмів протидії контрабанді, включаючи зміни в роботі митних органів і більш ефектив-

не співробітництво з міжнародними партнерами. Визнання контрабанди кримінальним злочином дозволяє застосовувати більш жорсткі санкції та методи правового впливу, що значно підвищує ефективність боротьби з цією проблемою. Криміналізація контрабанди може сприяти більш ефективному реагуванню на злочинні дії, однак для досягнення повноцінного результату необхідна комплексна реформа правоохоронної та митної системи, підвищення кваліфікації митників, а також ефективна боротьба з корупцією в органах, що мають безпосередній вплив на боротьбу з незаконними перевезеннями.

У країнах ЄС існують певні відмінності у застосуванні митних правил і процедур, що ускладнює інтегровану боротьбу з контрабандою і «сірим» імпортом. Країни мають різний рівень митної інфраструктури, що впливає на ефективність застосування санкцій. У деяких країнах ЄС існують лобістські інтереси, які можуть впливати на суворість застосування санкцій, особливо в тих секторах, де «сірий» імпорт має значну економічну вагу.

В Євросоюзі санкції можуть бути введені не лише проти резидентів, а й проти компаній-нерезидентів та фізичних осіб, що порушують міжнародні торгові правила або чинять негативний вплив на безпеку та економіку ЄС. Це часто використовується як елемент торгових війн і ембарго, де санкції є частиною стратегічної політики у відносинах з іншими країнами. Санкції можуть включати фінансові обмеження, замороження активів, заборону на доступ до ринку ЄС тощо. Такий підхід сприяє формуванню економічного тиску на країни або організації, які порушують міжнародні зобов'язання або ведуть антиєвропейську діяльність. В Україні санкційна практика в значній мірі базується на дублюванні санкційних списків Державного департаменту США, що включає фізичних осіб та юридичних осіб, які порушують міжнародне законодавство або займаються діяльністю, що загрожує національній безпеці України. Однак в Україні також вдаються до дещо авангардних практик – санкцій проти власних резидентів, що порушують економічні чи митні правила, або сприяють діяльності, пов'язаній з «сірим» імпортом та контрабандою. Це є інновацією в контексті міжнародної практики і застосовується як реакція на недосконалість кримінально-правової охорони, а також слабкість роботи правоохоронних і митних органів. На нашу думку, ця практика є результатом

лення/уникнення оподаткування в Україні (Інститут соціально-економічної трансформації, жовтень 2024) <<https://iset-ua.org/images/Shemi-2024-final.pdf>> (дата звернення: 17.11.2024).

¹ Ржеутська Л, Санкції РНБО до «контрабандистів»: правові наслідки попереду (DW Global Media Forum, 3 квітня 2021) <<https://www.dw.com/uk/sanktsii-rnbo-shchodo-kontrabandy-stiv-bahato-pytan-z-tochky-zoru-prava/a-57091816>> (дата звернення: 17.11.2024).

² Укрінформ, Іноземець, два українці та 24 компанії потрапили під санкції РНБО за контрабанду (Укрінформ – актуальні новини України та світу, 30 липня 2021) <www.ukrinform.ua/rubric-economy/3289817-inozemec-dva-ukrainci-ta-24-kompanii-protapili-pid-sankcii-rnbo-za-kontrabandu.html> (дата звернення: 17.11.2024).

³ Дудоров О О, Мовчан Р О, 'Рекриміналізація товарної контрабанди і супутні законодавчі новели: критичний аналіз' (2024) 1(21) Вісник Асоціації кримінального права України <<https://doi.org/10.21564/2311-9640.2024.21.302903>> (дата звернення: 17.11.2024).

недосконалості кримінально-правової охорони в Україні, а також недостатньої ефективності діяльності правоохоронних та митних органів. Саме ці фактори сприяють розвитку «сірого» імпорту та контрабанди, адже не всі випадки порушення митних правил отримують належну юридичну оцінку, а деякі злочинні схеми можуть залишатися непоміченими. Тому застосування санкцій проти власних резидентів можна розглядати як спробу компенсувати ці недоліки, втім, це також створює певні юридичні та адміністративні труднощі, адже такі заходи можуть бути оскаржені в суді.

Європейські країни активно використовують автоматизовані митні системи для покращення ефективності митного контролю та зниження людського втручання. Україні слід адаптувати та впровадити такі системи, як NCTS (New Computerized Transit System) або ICS (Import Control System), що забезпечують автоматизований обмін інформацією про транзитні вантажі та імпортні операції¹. Згідно з результатами роботи Державної митної служби України за 2023 рік, система NCTS дозволила значно покращити контроль за транзитом товарів через митний кордон. Зокрема, відзначено покращення у виконанні митних процедур та автоматизації процесів. Так, за даними звіту, у 2023 році митні операції за участю NCTS зросли на 10% порівняно з попереднім роком, що підтверджує ефективність впровадження цієї системи у міжнародних транзитних операціях². Водночас варто уточнити, що з 1 жовтня 2022 року Україна приєдналася до Конвенції про процедуру спільного транзиту та розпочала міжнародне застосування системи NCTS. У контексті цього, в рекомендаціях з фіскального аналізу відзначено важливість посилення інформаційного та аналітичного забезпечення митниці, зокрема шляхом налагодження поетапного обміну митною інформацією з усіма країнами-сусідами та торговими партнерами України. Це забезпечить більш ефективний контроль та оптимізацію митних процедур³. Адаптація

¹ Бухарева Ю В, 'Зарубіжний досвід протидії порушенням митних правил' (2024) 78 Форум права 32–39 <<http://doi.org/10.5281/zenodo.10156302>> (дата звернення: 17.11.2024).

² *Плани та звіти роботи* (Державна Митна Служба) <<https://customs.gov.ua/plani-ta-zviti-roboti>> (дата звернення: 17.11.2024).

³ Дубровський В, Гетман О, Черкашин В, *Порівняльний аналіз фіскального ефекту від застосування інструментів ухилення/уникнення оподаткування в Україні* (Інститут соціально-економічної трансформації, жовтень 2024) <<https://iset-ua.org/images/Shemi-2024-final.pdf>> (дата звернення: 17.11.2024).

до європейських стандартів дозволить запровадити повністю електронну митну декларацію, що забезпечить швидкий обмін даними між митними органами та іншими державними структурами (фіскальними, екологічними, санітарними). Ця система допоможе не лише вчасно обробляти товари, а й об'єднувати бази даних для запобігання незаконному імпорту та контрабанді. Україна має інтегрувати свою митну систему в міжнародні платформи для обміну даними – EU Customs Union або WCO (World Customs Organization). Це дозволить обмінюватися інформацією з іншими країнами, що забезпечить швидке виявлення контрабанди та допоможе в боротьбі із «сірим» імпортом». Європейські країни застосовують суворі стандарти сертифікації товарів, що дозволяють виявляти фальшиві або незаконно ввезені продукти на митниці. В Україні теж слід посилити контроль за сертифікацією, включаючи використання цифрових сертифікатів і технології блокчейн для відстеження походження товарів. Україна повинна активно працювати з ЄС у рамках програм Customs 2020 або Customs 2023, що дозволяють європейським країнам і сусіднім державам покращити координацію митних органів, обмін інформацією та вдосконалення митних процедур. Це включає також участь у міжнародних програмах боротьби з контрабандою та фінансування спільних митних проєктів. Українські митні органи повинні впровадити політику митних перевірок, що дозволить автоматично визначати товари з підвищеним ризиком порушень, що дозволяє зменшити час перевірки для менш підозрілих вантажів. Цей підхід застосовується в ЄС і дозволяє знижувати адміністративне навантаження та покращити ефективність роботи митників.

Імплементация європейських практик у митну систему України дозволить значно покращити контроль за переміщенням товарів через митний кордон, зменшити рівень корупції та контрабанди, а також забезпечити більш високий рівень інтеграції з Європейським Союзом. Реформа митної служби, автоматизація процесів та підвищення міжнародної співпраці – це основні елементи стратегії для досягнення таких цілей.

В Україні необхідно модернізувати митний контроль через впровадження нових технологій для сканування вантажів, зокрема, технологій рентгенівського та гамма-сканування, що дозволяють швидко та ефективно перевіряти товари,

не розвантажуючи їх. Це дозволить виявляти контрабанду, не затримуючи законний товар. Впровадження автоматизованих систем для оброблення митних декларацій та моніторингу товарних потоків дозволить зменшити людський фактор і покращить прозорість процесів. Система «Електронний митний брокер» повинна стати стандартом для всієї митної практики в Україні.

Одним із факторів, що сприяє корупції, є низький рівень заробітної плати митників. Підвищення оплати праці працівників митних органів та впровадження бонусів за успішно реалізовані антикорупційні заходи може зменшити спокусу до корупційних дій. У митних органах необхідно створити спеціалізовані підрозділи, які будуть займатися розслідуванням внутрішніх корупційних схем. Важливо, щоб ці підрозділи мали доступ до зовнішніх органів контролю і мали можливість співпрацювати з іншими правоохоронними установами, а саме НАБУ та СБУ. Впровадження відкритих платформ для звітності митних органів та регулярні публікації статистичних даних про обсяги митних зборів, затриманих контрабандних товарів і проведених перевірок допоможуть знизити корупційні ризики. Спільні навчальні курси та тренінги з митними органами ЄС, а також з міжнародними антикорупційними організаціями можуть допомогти в запозиченні передових практик боротьби з контрабандою та підвищити ефективність роботи митників.

В Україні повинні бути створені незалежні інститути для здійснення зовнішнього контролю за діяльністю митних органів. Це може бути національна антикорупційна комісія або спеціальна інспекція для перевірки ефективності митного контролю та запобігання зловживань. Важливо створити ефективний механізм захисту осіб, які готові повідомляти про корупційні або нелегальні практики на митниці, щоб забезпечити прозорість у діяльності митників та запобігти залякуванню свідків. Розширення співпраці з ЄС і залучення підтримки від міжнародних організацій, зокрема ООН, INTERPOL та OLAF, може допомогти в боротьбі з контрабандою. Спільні проекти та навчання допоможуть удосконалити український митний контроль. Для ефективної боротьби з контрабандою необхідно інтегрувати українські митні органи в міжнародні бази даних та платформи для обміну інформацією, наприклад, у рамках Європейської мережі митних розслідувань (Europol).

Висновки. Порівняння санкційних заходів між Україною та країнами ЄС показує, що хоча в Україні існують певні механізми боротьби з контрабандою та «сірим» імпортом, рівень їх застосування не завжди є високим для ефективного впливу на незаконні практики. В ЄС санкції більш системні, чітко прописані та націлені на комплексне розв'язання проблеми, що включає як фінансові, так і кримінальні покарання для порушників. В Україні важливо не лише посилити законодавство щодо санкцій за контрабанду, а й підвищити ефективність їх застосування, що включає збільшення штрафів, запровадження більш суворих покарань і удосконалення процедур контролю та покарання для юридичних осіб, що займаються «сірим» імпортом. Створення чіткої, прозорої та системної моделі санкцій допоможе знизити рівень незаконного ввезення товарів.

Європейські країни демонструють ефективність використання комплексного підходу до боротьби з контрабандою, включаючи технологічні інновації (автоматизація процедур, обмін даними, інтеграція в єдиний митний простір). Україна має потенціал для адаптації цих практик з урахуванням національних особливостей, що дозволить підвищити ефективність боротьби з незаконними товарами. Однією з головних проблем у реалізації санкційної політики в Україні є корупція та брак ресурсів у митних органах, що перешкоджає ефективному контролю за потоком товарів. Це вимагає комплексних заходів – модернізація митних процедур, упровадження нових технологій, підвищення кваліфікації митних органів і зміцнення інституційної спроможності.

Посилення санкційної політики в Україні є можливим через інтеграцію з міжнародними митними та кримінальними стандартами. Запровадження європейських та міжнародних практик дозволить знизити рівень контрабанди та «сірого» імпорту, а також сприятиме вдосконаленню системи митного контролю в країні. Впровадження таких автоматизованих систем митного контролю, як системи на основі ризик-менеджменту та електронної митної декларації, дозволить суттєво знизити корупційні ризики та підвищити ефективність боротьби з незаконним ввезенням товарів.

Для ефективної протидії контрабанді в Україні важливим кроком є зміцнення міждержавного співробітництва. Це включає участь у міжнародних програмах та ініціативах, обмін досвідом, прове-

дення спільних операцій з митними органами інших країн, а також підвищення рівня комунікації між національними митними органами. Реформа митної служби повинна передбачати посилення відповідальності бізнесу за порушення митних правил, зокрема для компаній, які займаються «сірим» імпортом або мають порушення в митних деклараціях.

Для вдосконалення санкційної політики в Україні важливо провести дослідження ефективності чинних санкцій та їх впливу на економіку, зокрема на бізнес-середовище, імпортно-експортні операції та державний бюджет. Подальше дослідження корупційних ризиків у митних органах та розроблення ефективних антикорупційних ме-

ханізмів стане важливим етапом у боротьбі з контрабандою та «сірим» імпортом. Важливо вивчити досвід європейських країн у контексті боротьби з корупцією на митниці, продовжити дослідження механізмів міждержавного співробітництва в боротьбі з контрабандою. Особливу увагу слід приділити ефективності обміну даними між митними органами різних країн та аналізу спільних операцій. Вивчення нових технологій, таких як блокчейн, штучний інтелект для автоматизованого аналізу даних та ідентифікації контрабанди, дозволить значно покращити рівень митного контролю. Необхідно досліджувати можливості інтеграції таких інновацій в митну систему України.

REFERENCES

List of legal documents

Legislation

1. Konstytutsiia Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 28.06.1996 № 254k/96-VR. Verkhovna Rada Ukrainy. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (in Ukrainian).
2. Kryminalnyi kodeks Ukrainy: Kodeks Ukrainy vid 05.04.2001 № 2341-III: stanom na 1 lystop. 2024 r. Verkhovna Rada Ukrainy. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (data zvernennia: 17.11.2024).
3. Mytnyi kodeks Ukrainy: Kodeks Ukrainy vid 13.03.2012 № 4495-VI: stanom na 31 zhovt. 2024 r. Verkhovna Rada Ukrainy. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17#Text> (in Ukrainian).
4. Pro sanktsii : Zakon Ukrainy vid 14.08.2014 № 1644-VII : stanom na 21 lystop. 2024 r. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1644-18#Text> (in Ukrainian).
5. Rehlament Rady (YeS) № 515/97 vid 13 bereznia 1997 roku pro vzaiemnu dopomohu mizh administratyvnymi orhanamy derzhav-chleniv ta spivpratsiu mizh nymy i Komisiieiu dlia zabezpechennia pravylnoho zastosuvannia zakonodavstva z mytnykh ta ahrarykh pytan: Rehlament Yevrop. Soiuzu vid 13.03.1997 № 515/97. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_001-97#Text (in Ukrainian).
6. Rehlament Yevropeiskoho Parlamentu i Rady (YeS) № 952/2013 vid 9 zhovtnia 2013 roku pro vstanovlennia Mytnoho kodeksu Soiuzu: Rehlament Yevrop. Soiuzu vid 09.10.2013 № 952/2013: stanom na 25 lyp. 2019 r. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_009-13#Text (in Ukrainian).

Bibliography

Journal articles

1. Bukhareva Y V, 'Zavdannia ta funktsii Derzhavnoi mytnoi sluzhby Ukrainy yak subiekta protydii porushenniam mytnykh pravyl' [Tasks and functions of the State Customs Service of Ukraine as a subject of combating customs violations] (2024) 1 Yevropeiski perspektyvy – European Perspectives 193–200 <https://doi.org/10.32782/ep.2024.1.28> (in Ukrainian).
2. Bukhareva Y V, 'Zarubizhnyi dosvid protydii porushenniam mytnykh pravyl' [Foreign experience of combating customs violations] (2024) 78 Forum prava – Forum of Law 32–39 <http://doi.org/10.5281/zenodo.10156302> (in Ukrainian).
3. Dudorov O O, Movchan R O, 'Rekryminalizatsiia tovarnoi kontrabandy i suputni zakonodavchi novely: krytychnyi analiz' [Recriminalization of goods smuggling and related legislative novelties: a critical analysis] (2024) 1(21) Visnyk Asotsiatsii kryminalnoho prava Ukrainy – Bulletin of the Association of Criminal Law of Ukraine <https://doi.org/10.21564/2311-9640.2024.21.302903> (in Ukrainian).
4. Hrodetskyi Yu V, 'Perspektyvy kryminalizatsii kontrabandy tovariv' [Prospects for the criminalization of goods smuggling] (2021) 1 Visnyk Asotsiatsii kryminalnoho prava Ukrainy – Bulletin of the Association of Criminal Law of Ukraine 150–161 <https://doi.org/10.21564/2311-9640.2021.15.237373> (in Ukrainian).

Electronic publications

1. Dubrovskiy V, Hetman O, Cherkashyn V, Porivnialnyi analiz fiskalnoho efektu vid zastosuvannia instrumentiv ukhlyennia/unyknennia opodatkovannia v Ukraini [Comparative analysis of the fiscal effect of applying tax evasion/

avoidance tools in Ukraine] (Institute for Social and Economic Transformation, October 2024) <https://iset-ua.org/images/Shemi-2024-final.pdf> (accessed 17 November 2024) (in Ukrainian).

Newspaper articles

1. Leshchenko O, 'Sanktsiini pytannia v Ukraini: efektyvni instrumenty 2024 roku' [Sanction issues in Ukraine: effective tools of 2024] (Yuridichna Gazeta Online) <https://jur-gazeta.com/dumka-eksperta/sankciyni-pitannya-v-ukrayini-efektivni-instrumenti-2024-roku.html> (in Ukrainian).

Websites

1. Chernovalova Kh, 'Kontrabanda v Ukraini: chy vplyne posylennia kryminalnoi vidpovidalnosti na nezakonne perevezennia tovariv' [Smuggling in Ukraine: will tougher criminal liability affect illegal goods transportation] (Komentari Ukraina – Comments Ukraine, 27 September 2024) <https://money.comments.ua/ua/article/economy/kontrabanda-v-ukraini-chi-vpline-posilennya-kriminalnoi-vidpovidalnosti-na-nezakonne-perevezennya-Tokarev-743035.html> (in Ukrainian).
2. Kuchmienko O, 'Sanktsii proty vlasnykh hromadian: hariacha tema chy realna perspektyva?' [Sanctions against own citizens: hot topic or real prospect?] (Asotsiatsiia pravnykiv Ukrainy – Ukrainian Bar Association, 2021) <https://uba.ua/ukr/news/8390> (in Ukrainian).
3. Plany ta zvity roboty [Plans and reports of activities] (Derzhavna Mytna Sluzhba – State Customs Service) <https://customs.gov.ua/plani-ta-zviti-roboti> (in Ukrainian).
4. Rzhetska L, 'Sanktsii RNBO do «kontrabandystiv»: pravovi naslidky poperedu' [NSDC sanctions against «smugglers»: legal consequences ahead] (DW Global Media Forum, 3 April 2021) <https://www.dw.com/uk/sanktsii-rnbo-shchodo-kontrabandystiv-bahato-pytan-z-tochky-zoru-prava/a-57091816> (in Ukrainian).
5. Smirnov S, 'Khochiesia rozvinchaty mif pro mytnyka-khabarnyka: Interv'iu z kerivnykom Lvivskoi mytnytsi' [Debunking the myth of a bribe-taking customs officer: An interview with the head of the Lviv Customs Office] (Media Hub «Tvoe Misto», 27 June 2024) https://tvoemisto.tv/exclusive/kerivnyk_lvivskoi_mytnytsi_pro_bronyuvannya_novovvedennya_ta_predmety_rozkoshi_v_deklaratsii_165669.html (in Ukrainian).
6. Ukrinform, 'Inozemets, dva ukraintsi ta 24 kompanii potrapyli pid sanktsii RNBO za kontrabandu' [Foreigner, two Ukrainians, and 24 companies sanctioned by the NSDC for smuggling] (Ukrinform – Aktualni novyny Ukrainy ta svitu, 30 July 2021) <www.ukrinform.ua/rubric-economy/3289817-inozemec-dva-ukraintsi-ta-24-kompanii-potrapili-pid-sankcii-rnbo-za-kontrabandu.html> (in Ukrainian).
7. Zvernennia Prezydenta Volodymyra Zelenskoho shchodo rishen RNBO, sytuatsii na Donbasi ta pidtrymky Ukrainy z boku SSHA [Address of President Volodymyr Zelensky regarding NSDC decisions, the situation in Donbas, and U. S. support for Ukraine] (Ofitsiine internet-predstavnytstvo Prezydenta Ukrainy – Official Internet Representation of the President of Ukraine, 2 April 2021) <www.president.gov.ua/videos/zvernennya-prezidenta-volodimira-zelenskogo-shchodo-rishen-rnb-1877> (in Ukrainian).

Гончарук В. Л.

Порівняльне дослідження санкційних заходів проти контрабанди/сірого імпорту в Україні та країнах ЄС

У статті здійснено порівняльний аналіз санкційних заходів, спрямованих на протидію контрабанді та «сірому» імпорту в Україні та країнах ЄС, з урахуванням ефективності, недоліків та перспектив їх удосконалення. Існування різних підходів до реалізації санкційної політики, різного рівня правового регулювання, а також особливостей економічного розвитку в кожній країні зумовлює актуальність теми. Метою дослідження є оцінювання дієвості санкційних заходів, визначення їх слабких сторін та розроблення рекомендацій щодо вдосконалення санкційної політики України на основі європейського досвіду.

У роботі проаналізовано ключові аспекти санкційної політики, що застосовуються в ЄС та Україні, зокрема щодо нерезидентів і резидентів. У ЄС санкції часто використовуються як інструмент торгових обмежень або ембарго, тоді як в Україні спостерігається практика дублювання санкційних списків, створених на основі рішень Держдепартаменту США, а також новаторський підхід до застосування санкцій проти власних резидентів, який потребує подальшого вдосконалення.

У статті також розглянуто різні підходи до боротьби з контрабандою, зокрема криміналізацію відповідних правопорушень, роль митних органів та ефективність санкцій у скороченні обсягів «сірого» імпорту. Встановлено, що в Україні є необхідним покращення стратегій боротьби з контрабандою через запровадження автоматизованих систем контролю, розширення міжнародної співпраці та посилення кримінальної відповідальності за митні порушення.

Зроблено висновок, що для підвищення ефективності санкційної політики в Україні необхідно комплексно вдосконалювати правове регулювання, впроваджувати найкращі європейські практики, сприяти технологічній модернізації митних органів і забезпечувати їх прозорість. Покращення санкційної політики також вимагає посилення інституційного потенціалу держави та залучення сучасних цифрових інструментів для зменшення корупції у митній системі.

Ключові слова: санкції, правоохоронні органи, криміналізація контрабанди, митна політика, корупція, європейський економічний простір, фіскальна політика, економічна безпека, фінансова стабільність, «сірий» імпорт, ухилення від сплати податків.

Vladyslav Honcharuk

Comparative Study of Sanctions Measures Against Smuggling/Grey Imports in Ukraine and the EU

The article provides a comparative analysis of sanctions measures aimed at combating smuggling and «gray» imports in Ukraine and the EU countries, taking into account their effectiveness, shortcomings and prospects for improvement. The existence of different approaches to the implementation of sanctions policy, different levels of legal regulation, as well as the specifics of economic development in each country makes the topic relevant. The purpose of the study is to assess the effectiveness of sanctions measures, identify their weaknesses and develop recommendations for improving Ukraine's sanctions policy based on European experience.

The paper analyzes the key aspects of sanctions policy applied in the EU and Ukraine, in particular, in relation to non-residents and residents. In the EU, sanctions are often used as an instrument of trade restrictions or embargoes, while in Ukraine there is a practice of duplication of sanctions lists created on the basis of decisions of the US State Department, as well as an innovative approach to the application of sanctions against its own residents, which needs further improvement.

The article also examines various approaches to combating smuggling, including criminalization of relevant offenses, the role of customs authorities, and the effectiveness of sanctions in reducing the volume of «gray» imports. It is established that Ukraine needs to improve its anti-smuggling strategies by introducing automated control systems, expanding international cooperation and strengthening criminal liability for customs violations.

It is concluded that in order to improve the effectiveness of sanctions policy in Ukraine, it is necessary to comprehensively improve legal regulation, implement the best European practices, promote technological modernization of customs authorities and ensure their transparency. Improving the sanctions policy also requires strengthening the institutional capacity of the state and the use of modern digital tools to reduce corruption in the customs system.

Keywords: *sanctions, law enforcement agencies, criminalization of smuggling, customs policy, corruption, European economic space, fiscal policy, economic security, financial stability, «grey» imports, tax evasion.*

Стаття надійшла до редакції: 18.11.2024 р.

Прийнята до друку: 20.11.2024 р.